

ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ УПА ТА УГОРСЬКИМИ ОКУПАЦІЙНИМИ ВІЙСЬКАМИ НА ВОЛИНІ У БЕРЕЗНІ-ВЕРЕСНІ 1943 РОКУ

Досліджена проблема військової конфронтації між УПА та угорськими окупаційними військами на території Волині у березні-вересні 1943 р. Встановлено, що бої УПА проти угорської армії стали одним із складових збройної боротьби українських повстанців проти окупаційних військ Німеччини та її союзників на території України у 1943 р.

In article author investigates the problem of military confrontation between Ukrainian Insurgent Army (UPA) and the Hungarian occupational troops on the territory of Wolyn in March-September 1943. Ascertained that combats of UPA against the Hungarian army were part of fighting of Ukrainian insurgents against occupational troops of Germany and it's allies on the territory of Ukraine in 1943.

Відносини між УПА та угорською королівською армією на завершальному етапі Другої світової війни у вітчизняній та зарубіжній історіографії висвітленні недостатньо. Зокрема, це стосується збройного протистояння між українськими повстанськими силами та угорськими окупаційними військами на території Західної і частково Правобережної України у 1943-1944 рр. Зосередження уваги істориків лише на переговорних практиках між УПА та угорською армією не здатне сформулювати цілісної історичної картини складних і неоднозначних стосунків між двома сторонами, які стали складовою частиною українсько-угорських відносин в роки Другої світової війни.

Дана розвідка присвячена проблемі збройного протистояння між угорськими окупаційними військами та УПА на території Волині у березні-вересні 1943 р. Виокремлення даного періоду обумовлюється тим, що саме в цей час спостерігається помітна активізація українського націоналістичного підпілля, яке перейшло до стадії переформування власних військових відділів у повстанську армію, яка стала вагомим військово-політичним фактором в регіоні та вступила в активну збройну боротьбу з Німеччиною та її союзниками у тилу східного фронту. Під терміном Волинь розуміємо історичну територію Волині, яка включає в себе сучасні Волинську, Рівненську, Житомирську, а також північні райони Тернопільської області. Мета статті полягає у тому, щоб акумулювати всі наявні дані про збройні сутички та бої українських повстанців проти угорських окупаційних військ на території Волині у зазначений період та визначити яким чином фактор протистояння вплинув на подальші відносини між двома сторонами. До вказаної проблеми побіжно звертався у своїй праці польський історик Г. Мотика [21, s.271-280]. Однак автор, зважаючи на обмежену джерельну базу дослідження даної проблеми, не зміг подати усіх фактів повстансько-угорської військової конфронтації у вказаний час.

За даними угорських істориків, в роки Другої світової війни військо та політичне керівництво Угорщини під тиском Берліна відправляло для виконання поліційно-охоронних функцій в оперативному тилу східного фронту у 1941 р. – 6 (102-а, 105-а, 108-а, 111-а, 121-а та 124-а бригади), у 1942 р. – 2 (додатково 114-а та 117-а бригади), у 1943 р. – 6 (1-а, 201-а дивізії) і в 1944 р. – 3 угорські окупаційні частини [22, old. 215]. Після розгрому 2-ї угорської армії на Верхньому Дону в січні-лютому 1943 р. під час проведення контрнаступальної операції Червоної армії в ході битви під Сталінградом угорські окупаційні війська, які перебували на території СРСР, отримали нові підкріплення.

Залишки розбитої на Дону 2-ї угорської армії (70 тис. чол.) у відповідності з домовленостями між угорським командуванням та верховним командуванням вермахту (ОКВ) у лютому 1943 р. були зосереджені на правому березі Дніпра для реорганізації. Згідно з директивними інструкціями угорського генерального штабу за бере-

зень 1943 р. вони мали утворити два армійські корпуси у складі двох повних дивізій для виконання окупаційних завдань в німецькому оперативному тилу. 14 березня 1943 р. у Будапешті відбулось засідання представників Міністерства оборони, генерального штабу та штабу 2-ої угорської армії відносно подальшої реорганізації угорських військ на східному фронті. На ньому було вирішено створити командування угорських окупаційних військ для всіх угорських частин на східному фронті, позбавивши тим самим угорські війська німецького командування на нижчому рівні. 16 березня 1943 р. було вирішено повернути залишки 2-ої угорської армії на батьківщину і в той же час замінити їх двома свіжими армійськими корпусами з Угорщини. Транспортування угорських військ розпочалось в середині квітня 1943 р [24, old. 198-200].

1 травня 1943 р. у Києві з військового штабу розбитої на Дону 2-ої угорської армії було сформовано командування угорської окупаційної армії (Magyar Megszálló Hadserég), яке 22 травня 1943 р. очолив генерал-полковник Гейза Лакатош. Йому були підпорядковані всі угорські війська на східному фронті. До складу угорських окупаційних військ увійшли дві оперативні групи: 1) "Схід", що дислокувалась в районі Прип'ятських боліт на території Білорусії та північної частини Сумської і Чернігівської областей України (8-й угорський королівський корпус, що підпорядковувався командуванню тилової зони групи армій "Центр") та 2) "Захід", частини якої розміщувались на території Правобережної України, Волині, південного Полісся та північно-східної частини Галичини разом зі Львовом (7-й угорський королівський корпус, що підпорядковувався командуванню тилової зони групи армій "Південь"). До складу 7-го корпусу увійшли 18-а, 19-а, 121-а та 124-а піхотні дивізії, а до 8-го корпусу – 1-а охоронна дивізія, 102-а, 105-а та 108-а легкі піхотні дивізії [22, old. 290].

На території України на початок травня 1943 р. голівні угорські окупаційні сили (близько 50 тис. чол.), об'єднані у 7-й угорський королівський корпус, були розташовані вздовж залізничних шляхів Львів-Київ і Ковель-Київ. Першочерговим завданням угорських окупаційних військ стала охорона ліній комунікації (залізниць, шосейних доріг, мостів та переїздів), військових та господарських об'єктів, адміністративних пунктів від нападів радянських партизан, збройних формувань українського та польського підпілля в тилі оперативних районах східного фронту. Як зазначалось з цього приводу у розвідувальних донесеннях радянських партизан: "васальні частини, головним чином, угорські та румунські, в своїй більшості являються основними частинами військ противника, що знаходяться на охороні тилу та діють проти партизан (...) В основному проти партизан німці кидають мадярські частини" [20, арк. 17].

У березні – першій половині квітня 1943 р. український повстанський рух охопив райони Мізоча, Острога, Людвиполя, Березного, Шумська, Кременця, Верби,

Рівненщини, Луччини, Костопільщини, Воломирщини, Сарнинщини, Ковельщини, Горохівщини – тобто всю Рівненську область, північну частину Тернопільщини, південну частину Пінщини та Волинської області. Тут відділи УПА та збройні групи оунівського підпілля здійснювали постійні напади на каральні війська і поліцію, німецькі господарські та військові об'єкти, опорні пункти у містах і в'язниці, де утримувались арештовані німцями активісти ОУН [17, с. 146-151].

У сільських районах Мізоча, Острога, Шумська, Кременця та Верби було ліквідовано німецьку адміністрацію та ландвіртів. Німецьке командування розпочало активно залучати угорські окупаційні війська для проведення антиповстанських операцій, здійснення господарських операцій в українських селах та охорони ліній комунікації на території Волині. Це відкрило новий антиугорський фронт в бойовій діяльності УПА. Протягом весни та літа 1943 р. повстанські відділи здійснювали регулярні напади на угорські застави та станиці на залізничних шляхах, мостах і шосейних дорогах, активно виступали на захист мирного українського населення при стягуванні угорськими військами продовольчих контингентів в українських селах, проводили несподівані засідки та наскоки на угорські підрозділи під час їхнього переходу по території підконтрольній УПА. Окрім цього, одним із найбільш поширених засобів здобуття зброї для повстанців було проведення роззброєння деморалізованих угорських гонведів. В більшості випадків захоплених в полон угорців повстанці відпускали на волю.

Перший факт збройного зіткнення між українськими повстанцями та угорськими окупаційними військами зафіксований у першій половині березня 1943 р., коли невеликий відділ УПА у складі 20-ти стрільців роззброїв відступаючий на Захід угорський батальйон [18, с. 8]. На початку березня 1943 р. при переході залізничного переїзду поблизу станції Оженин Острозького району на Рівненщині відділ "Гордієнка" (сотенний Г.Вротновський) зазнав обстрілу з боку угорської охоронної залоги. В той же час сотня під командуванням "Бурсака" провела роззброєння угорської залоги (бл. 60 чол.), яка охороняла залізничний міст в селі Ситне Радивілівського району тієї ж області. Полонених угорців було відпущено на волю [2, с. 61, 70]. 20 березня 1943 р. боївка СБ здійснила напад на групу угорських солдат, які їхали через міст в с.Домінопіль Турійського району Волинської області. В результаті нападу 5 маляр було вбито, а 8 потрапило в полон [21, с. 274].

19 квітня 1943 р. відбувся 3-ох годинний бій між сотнею УПА "Чорноморця" (командир – Є. Басюк), що нараховувала 120-180 чол., та сотнею мадярів в с. Будераж Здолбунівського району Рівненської області. На допомогу угорцям прибули німецькі війська, внаслідок чого повстанці змушені були відступити двома групами у Кременецькі і Точевитські ліси, втративши 2-х пораних і 7 убитих. Угорці та німці втратили 15 вбитих та 19 ранених [11, арк. 4; 14, с. 112].

Для відновлення ситуації на Волині німці були змушені кинути на південь Рівненщини каральну дивізію, яка складалась з двох угорських полків, німецького полку СС та полку, сформованого із військовополонених узбеків і казахів для придушення українського повстанського руху. Після триденних боїв у лісах каральні війська зазнали значних втрат і були змушені відступити. Угорські війська, які брали участь у боях, були розпорошені [15, с. 50].

Наприкінці квітня 1943 р. в с. Мости розвідувальний відділ УПА роззброїв 10 мадярів, які при цьому добровільно здались в полон. За спробу втечі 2-ох гонведів було вбито, ще 2-ох поранено, а решта були відпущені

на волю [15, с. 67-68]. Весною 1943 р. поблизу с.Білашів на Здолбунівщині сотня "Морозенка" (командир – М. Бихалець) зав'язала бій з угорським підрозділом, який виїхав з м. Мізоча для здійснення ревізії в довколишніх українських селах [18, с. 11-12].

12 травня 1943 р. сотня УПА "Цигана" (командир – Павло Цинко) зробила засідку в декількох місцях поблизу с. Янкевичі Костопільського району Рівненської області на групу німців, поляків та угорців, які повертались на вантажівках після ревізії продовольства в довколишніх українських селах, внаслідок чого було відбиті всі заборони у селян харчі [2, с. 56].

31 травня 1943 р. німецькі війська при підтримці угорських окупаційних частин загальною чисельністю до 6 тис. чол. оточили точевитський лісовий масив на Рівненщині, де розташовувався відділ УПА "Чорноморця". В ході проведення спільної антиповстанської операції угорські війська за наказом німців були змушені прочісувати ліси. Під час здійснення трьох наступів проти сотні УПА угорські гонведи кожного разу відступали з великими втратами під сильним вогнем повстанців. Після тривалої облоги українські партизани під прикриттям ночі були змушені відступити, залишивши на місці постійно заміноване поле, внаслідок чого угорські війська, які прибули на повстанські становища, зазнали значних втрат. Сам командир повстанської сотні Є. Басюк ("Чорноморець") отримав у бою 12 поранень [11, арк. 5].

У червні 1943 р. поблизу села Стадники Острозького району місцева боївка ОУН(б) роззброїла групу угорців, яка переганяла награбовану худобу. При цьому мадярські гонведи не чинили жодного спротиву і після роззброєння їх підпільниками були відпущені на волю. У тому ж місяці в с.Гранівка Радивілівського району відбувся напад місцевої боївки ОУН(б) на зерновий склад, який охороняли угорці. Останні не чинили жодного спротиву. Захоплене зерно, яке було на складі, підпільники роздали селянам [2, с. 78, 81]. 10 червня 1943 р. місцева боївка ОУН(б) під командуванням В.Ткачука ("Микола") здійснила вдалий напад на взвод угорців (50 чол.) поблизу села Мощаниці Острозького району, який здійснював охорону залізничної дороги. Внаслідок нападу було роззброєно 20 мадярів. На допомогу угорцям із с. Кривин прибув бронепоезд, внаслідок чого повстанці були змушені відступити [5, арк. 6]. 30 червня 1943 р. відділ УПА "Черника" (командир – Дмитро Казван) роззброїв 10 угорців на Крем'яничині [19, арк. 8; 8, арк. 113]. У червні 1943 р. був зафіксований напад угорців на фармацевтичний вишкіл місцевої мережі ОУН, який відбувався в с.Батьків Острозького району. Чота охорони відбила мадярський наступ і вишкіл був евакуйований в інше місце [2, с. 78, 84].

На початку липня 1943 р. на Крем'яничині повстанські загони роззброїли мадярський підрозділ, що був направлений німцями для здійснення ревізії в українські села [6, арк. 14]. У тому ж місяці сотня УПА "Беликана" під командуванням М. Кондраса здійснила засідку на німецьку автоколонну, яка рухалась разом з угорськими військами вздовж автошляху між селами Михайлівка та Ситне Радивілівського району. В результаті бою між відділом УПА та угорським підрозділом (300 чол.), останні втратили вбитими 50 солдат і декількох офіцерів, а повстанці, захопивши трофеї зброю, відступили полонених мадярів [4, арк. 81]. 20 липня 1943 р. дійшло до сутичок між відділами УПА й угорськими військами неподалік Шведської Буди. З 50 угорців, які брали участь у бою, загинуло 6 чол. і два гонведи потрапили в полон. Повстанці, в свою чергу, обійшлись без втрат [5, арк. 9; 10, арк. 16]. 27 липня 1943 р. відділ УПА роз-

зброїв групу мадяр на колонії Вінцентівці Ківерецького району [19, арк. 13].

В середині літа 1943 р. відбувся напад відділу УПА на угорську залізничну заставу в с. Михайлівка Радивилівського району. На допомогу угорцям прийшла підмога і повстанці були змушені відступити. Влітку 1943 р. сотня "Наливайка" з куреня "Докса" (курінний – С. Котик) роззброїла 8 гонведів, які приїхали в с. Грядки Радивилівського району для грабунку жителів. Той самий відділ зробив засідку поблизу с. Ситне на легкове авто з трьома угорськими офіцерами. В цей же період відділ "Сталевого" (командир – А.Шеремета) роззброїв групу угорців у с. Мости на Здолбунівщині. Всіх захоплених в полон угорців повстанці відпустили. Невелика група мадярів у складі 5-ти осіб була обстріляна поблизу хутора Верхнього місцевими боївками ОУН під керівництвом М. Місько ("Чорноти") та В. Мандзюка ("Володимира"). В липні 1943 р. відбувся бій між боївкою ОУН(б) на чолі з П. Зваричем ("Славко") та взводом мадяр у с.Тайкури Рівненського району, в результаті чого було вбито 8 угорців, а решта мадяр розбіглась [2, с. 92, 127, 130, 144, 145, 225]. У тому ж місяці угорськими військами було здійснено напад на с. Ступно Мізоцького району, проте атаку відбили загони УПА.

У липні 1943 р. стрільцям куреня "Бористена" (командир – Дмитро Корінець), який оперував на території ВО "Заграва", у селах на захід від Дубровиці (Рівненщина) було захоплено в полон двох угорських солдат, які грабували населення. Через встановлений зв'язок до командування угорської частини, від якого відірвались мадяри, командир куреня вдалось домовитись про обмін полонених на заарештованого угорцями районного провідника місцевої мережі ОУН [16, с. 25].

9 та 15 серпня 1943 р. в Здолбунівському районі мадяри пограбували та спалили села Мар'янівку, Степанівку, Суйми, Білашів, Півче та Івачків. Під час проведення угорцями ревізійної акції в селі Івачків, проти окупантів виступив відділ УПА, який відібрав у мадярів награбоване продовольство та худобу і вбив кільканадцять угорців. У відповідь на угорські випадки в українські села загони УПА завдали потужних ударів по угорським підрозділам в районі Глинська, Мостів на Острозщині та в с. Стубля поблизу Мізоча [13, с. 134-135, 164, 168, 225]. Під час проведення угорської каральної акції проти повстанців у гурбеському лісі сотня "Беркута" на чолі з А.Федорчуком організувала засідку між селами Смига і Буша. В результаті бою угорські війська були змушені відступити [2, с. 125]. 13 серпня 1943 р. курінь УПА "Негуса" (командир – Сергій Олесків) здійснив напад на місце дислокації сотні угорських гонведів у селі Сторожів. Внаслідок запеклого бою, який тривав цілу ніч, угорці зазнали втрат і були змушені відступити. 7 вересня 1943 р. повстанці спалили всі військові об'єкти мадяр у цьому селі [9, арк. 1-2]. 26 серпня 1943 р. у с.Котів Піддубецького району Волинської області відділ УПА відбив напад угорців та поляків (100 чол.). Влітку 1943 р. відбувся також бій між відділом "Яреми" (командир – Никон Семенюк) та угорськими гонведами в с.Тинне Сарненського району [2, с. 124, 295].

Досить часто окремі відділи УПА намагались використати низький моральний дух серед угорських частин та переманити їх солдат в підпілля, обіцяючи прийняти їх у відділи, або переправити своїми лініями зв'язку в напрямку Угорщини. Особливо активним у цьому відношенні був командир сотні УПА в Здолбунівському районі "Крук" (Івана Климашин), що ліквідував майже цілу угорську залозу на станції Глинсько, роззброїв чимало угорських мародерів і переманив на своєму відтинку майже усіх закарпатців від угорців до лав УПА [3, с. 34].

Наприкінці літа 1943 р. дійшло до зіткнень між українським повстанськими відділами, що діяли в межах 4-ої ВО УПА "Тютюнник", та відступаючими з фронту угорськими військами на території Житомирщини. Так в результаті вдалої засідки з лісу неподалік с.Янушевичі (15 км від Житомира) відділ УПА розбив угорський підрозділ, вбивши при цьому 44 мадярів без власних втрат [1, арк. 2]. Внаслідок активних боїв з повстанськими силами весною-влітку 1943 р. угорські війська під час зустрічі з УПА намагались уникати відкритих збройних зіткнень на цьому терені. Так у вересні 1943 р. під час рейду одного з відділів УПА ВО "Тютюнник" на Схід біля села Грабівка та на станції Ступки на Житомирщині угорські охоронні частини відступили, так і не вступивши в бій з повстанцями [5, арк. 12].

4 вересня 1943 р. сотні УПА "Орлика" та "Лиса" здійснили напад на колону вантажівок з німецькими та угорськими військами поблизу с.Копиткове Здолбунівського району. В результаті бою було вбито понад 30 угорців, спалено 4 вантажівки, захоплено багато зброї та амуніції. Частина угорців змогла повернутись до Здолбунова. 21 вересня 1943 р. повстанці організували засідку на автоколоні з угорськими військами на шляху Дубно-Радивилів. В результаті бою було спалено 3 машини і вбито понад 50 угорських солдат та офіцерів. Згодом угорцям прийшла допомога і повстанці були змушені відступити. У вересні 1943 р. чота УПА, яка переходила рейдом на Полісся провела поблизу с. Оржів Рівненського району зустрічний бій з угорським гарнізоном, який охороняв залізничну колію. Внаслідок бою угорці втекли, а повстанці змогли вільно перейти залізницю [2, с. 98, 151-152, 154].

Цікавий випадок стався на початку осені 1943 р. у м. Цумань, де до дислокованих там німецьких та угорських частин були надіслані представники від командира загону ім. М. Колодзінського М. Скуби ("Лайдака") (ВО "Заграва") з вимогою скласти зброю. Після того як німці склали зброю, угорці відмовились і провели дводенні бої з відділом "Лайдака". Лише тоді, коли угорці зазнали важких втрат, відбувся третій етап переговорів з угорським командуванням. У результаті досягнутої домовленості угорці віддали УПА машини, гармати, танк, увесь запасний одяг, взуття, запаси харчів і всю зайву зброю. УПА зобов'язалось доставити угорські сотні по зв'язку підпілля на територію Угорщини. Проте умов договору повстанські загони не дотримались, покинувши угорські частини в болотах на Поліссі [12, с. 73-74].

Потужні атаки УПА змусили угорське командування рахуватись з українським повстанським рухом. Цьому сприяла також підпілля та пропагандистська література, яка роз'яснювала мету й тактику українського визвольного руху. Зокрема про випадок поширення пропагандистських листівок ОУН(б) на Волині спеціально звернених до угорського вояцтва згадувалось у "Політичному огляді терену Здолбунівського військового надрайону від 9-15.VIII.1943 р.", де зазначалось: "Розклеєну нашу летючку "Мадяри" в Мізочі офіцер мадярський зірвав, прикликав перекладача та в присутності вояків переложив на мадярську мову" [7, арк. 25].

Про успішність діяльності українських повстанців у регіоні свідчить зокрема той факт, що командування 124-ої угорської піхотної дивізії, яка дислокувалась на Волині, влітку 1943 р. поінформувало нижчепідпорядковані військові частини про створення та оперування відділів УПА на Волині. Високу боєздатність українських повстанських загонів визнавали також на зборах офіцерського складу ряду угорських окупаційних частин та з'єднань, які розташовувались на території Західної України [23, old. 222].

Підсумовуючи, можна зазначити, що бойові дії УПА проти угорських окупаційних військ на Волині весною-на початку осені 1943 р. були складовою частиною збройної боротьби українських повстанців проти Німеччини та її союзників у тилу східного фронту. Період від березня до вересня 1943 р. став важливим початковим етапом у відносинах між двома сторонами. Досягнувши свого кульмінаційного моменту влітку 1943 р., збройне протистояння між УПА та угорськими військами на початку осені 1943 р. стало поступово спадати, а відносно між двома сторонами поетапно еволюціонували в мирні переговори про ненапад.

За нашими підрахунками за період з березня по вересень 1943 р. між відділами УПА, збройними структурами ОУН та СБ, з одного боку, та угорськими окупаційними військами, з іншого, на території Волині відбулось понад 11 великих та дрібних боїв, 14 засідок та нападів повстанців на угорські опорні пункти, колони з угорськими військами та лінії комунікації під їх охороною. В той же час угорські частини самостійно та разом з німецькими військами провели близько десяти каральних операцій та нападів на повстанські сили, обстрілів відділів УПА на залізниці. Угорські гонведи не були зацікавлені воювати за німецькі інтереси на східному фронті, тому не відзначались високим бойовим духом у боротьбі проти партизан у німецькому оперативному тилу, легко здавали позиції у боях та не чинили опору під час роззброєння. У досліджуваний період українські повстанці провели понад 10 акцій з роззброєння угорських військ. Для УПА вдалі бойові дії з угорськими військами стали насамперед стабільним джерелом для поповнення власних запасів зброї та амуніції. Полонених угорців з огляду на відсутність стаціонарних місць та матеріальних засобів для утримання відпускали на волю. На жаль, на основі наявних джерел (переважно повстанських за походженням) неможливо підрахувати приблизну кількість втрат з обох сторін в ході збройного протистояння. У документах та спогадах нерідко така

інформація не фіксувалась, а у тих, де вона присутня, відчувається упереджене перебільшення втрат ворога та заниження власних втрат.

1. "Вісті з Осередніх, Східних і Південних українських земель (1943 і 1944 рр.). Збірка Ч.2." // Архів Центру досліджень визвольного руху, м. Львів (далі – Архів ЦДВР). – Ф. 7. – Т. 5. 2. Денищук О.С. Боротьба УПА проти німецьких окупантів. Хронологія подій. У 2-х томах. Т. 1. Волинь. – Рівне: ППМД, 2008. 3. Дольницький А. Договір про ненапад між УПА й угорською армією // Літопис УПА: Волинь і Полісся. Кн. 3. Спомини учасників. Т. 5. – Торонто, 1984. 4. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 14. 5. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 66. 6. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 69. 7. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 71. 8. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 75. 9. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. Р-30. – Оп. 2. – Спр. 15. 10. ДАРО. – Ф. Р-30. – Оп. 1. – Спр. 16. 11. ДАРО. – Ф. Р-30. – Оп.2. – Спр. 17. 12. Кондрат Ф. Ми стали волі на сторожі. – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2002. 13. Літопис УПА: Волинь і Полісся. Німецька окупація. Кн. 2. Т. 2. – Торонто, 1977. 14. Літопис УПА. Нова серія. Т. 9. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА 1944-1945 рр. – Київ.-Торонто, 2007. 15. Лебедь М. УПА. Українська повстанська армія: її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. Частина 1. Німецька окупація України. – Дрогобич: "Відродження", 1993. 16. Левкович-"Вороний" В. Сторінки з пережитого комбатантом УПА // Літопис УПА – Бібліотека. Т. 4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини та Любачівщини. Ред. П. Й. Потічний, В. В'ятрович. – Торонто-Львів, 2003. 17. Патриляк І. 1943 рік в історії ОУН і УПА // Український визвольний рух / Центр досліджень українського визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Збірник 13. – Львів, 2009. 18. УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942-1950 рр. (Бойові дії УПА). Частина II. – Видання Закордонних Частин ОУН, 1960. 19. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 112. 20. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф. 62. – Оп.1.– Спр.182. 21. Motyka G. Ukraińska partyzantka 1942-1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nationalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii; Instytut Studiów Politycznych PAN/ Grzegorz Motyka. – Warszawa: Oficjalna Wydawnicza Rytm, 2006. 22. Gyula Vargai. Magyarország a második világháborúban. – Budapest, 2001. 23. Ungváry Krisztián. A magyar honvédség a második világháborúban. – Budapest: Osiris Kiadó, 2004. 24. Dombrády L. Katonapolitika és hadsereg 1920-1944. – Budapest, 2000.

Надійшла до редколегії 17.02.11

О. Складенко, асп.

ІМІГРАЦІЯ КУБИНЦІВ ДО США ЯК ЧИННИК АМЕРИКАНСЬКО-КУБІНСЬКИХ ВІДНОСИН У 1959-2009 рр.

В статті досліджується імміграція кубинців до США з погляду її впливу на відносини між двома країнами, а також її правового регулювання.

Cuban immigration to the USA, its influence on the bilateral relations and legal framework of the migrational processes are studied in the article.

Американсько-кубинські відносини на всіх етапах їх історії відзначались складністю і багатоаспектністю. Однією з їх традиційних складових були міграційні процеси, які до революції 1959 р. на Кубі переважно зумовлювались соціально-економічними чинниками. Проте, після встановлення на острові політичного режиму Ф. Кастро, міграційні процеси набули насамперед політичного характеру, спрямування з Куби до США, а також перетворились на істотний чинник у американсько-кубинських відносинах.

У дослідницькій літературі проблема імміграції кубинців до США розглядалась неодноразово [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11]. Проте, відсутність спеціалізованих розвідок, присвячених означеній проблемі, спонукає до нашого звернення до неї. Ще одним з мотивів нашого дослідження є наявність чисельної сучасної кубинської громади у США. Хоча Куба не займає перше місце за кількістю мігрантів до США, проте на їх території проживає близько 1,3 млн кубинців-емігрантів або дітей

мігрантів. З них приблизно 1 млн. осіб народились на Кубі і 300 тисяч – у США від кубинських батьків [24].

Вже в переддень революції на Кубі США були головним еміграційним вибором для її громадян. У період з 1950-1958 рр. приблизно 65 200 кубинців були прийняті у США для постійного проживання, що переважало кількістю усіх мігрантів з центральної Америки і складало 53% переселенців з країн Карибського басейну. В ці роки також значною була кількість тимчасових візитів – більше 72 600 кубинців відвідали США [24]. Після Революції, міграційна політика США, щодо Куби почала набувати більш політичного забарвлення і ставити своєю метою стимуляцію еміграції, як легальної так і нелегальної. Починаючи з 1 січня 1959 р., кубинським мігрантам було надано преференційні умови: захист прибічників Ф. Батісти і представників буржуазії, які постраждали після заходів революційного уряду, стимулювання виїзду кваліфікованих кадрів. Всі кубинці, які прибували до США отримували статус "біженців", а у 1960 р. адміністрація Д. Ейзенхауера створила у Маямі Центр з